

IEDER KIND VERDIENT EEN GOEDE START

Een goede woordenschatontwikkeling is voor peuters en kleuters van cruciaal belang om de basisschool succesvol te doorlopen. LOGO 3000 is lesmateriaal voor leerkrachten en leerkrachten om de woordenschat van peuters en kleuters snel, speels en stevig uit te breiden.

Tekst: Berber Groenenberg

Jonge kinderen kunnen in korte tijd verbazingwekkend veel woorden leren, maar niet alle kinderen maken een dergelijke voorspoedige ontwikkeling door. Een doorsnee Nederlandstalig kind kent ongeveer 4500 woorden passief aan het begin van groep 3. Bij kinderen die opgroeien in een minder taalrijke omgeving ligt het aantal woorden veel lager. De tekorten in woordkennis kunnen verstrekkende gevolgen hebben. Deze kinderen beginnen hun schoolloopbaan met een achterstand. De meesten halen deze achterstand niet meer in. Goed woordenschatonderwijs in de peuter- en kleutergroepen is daarom van het hoogste belang. Maar welke woorden bied je hen aan?

BAK

Gelukkig weten we precies welke woorden tot deze basiswoordenschat behoren. De Universiteit van Amsterdam heeft onderzoek gedaan naar de woorden die kinderen aan het einde van groep 2 zouden moeten kennen. Dit heeft geresulteerd in de Basiswoordenlijst Amsterdamse Kleuters (BAK). Deze lijst is samengesteld op basis van overzichten van de meeste gebruikte woorden en woordenlijsten van bestaande peuter- en kleutermethodes, vve-methodes en thema's die in de onderbouw behandeld worden. Daarnaast heeft het ITTA ook de woorden uit de leesmethodes van groep 3 meegenomen. De BAK bevat de 3000 woorden, die een kind nodig heeft om de instructie van de leerkracht in groep 3 te kunnen begrijpen en een goede start te kunnen maken met het technisch lezen. Het kennen en begrijpen van de woorden is een eerste vereiste om de les te kunnen volgen. Dit geldt niet alleen voor de taallessen, maar ook voor rekenen en alle andere vakken die op school aan de orde komen.

VAN DE BAK NAAR LOGO 3000, EEN PRAKTISCHE VERTAALSLAG

De BAK geeft leerkrachten houvast voor het selecteren van woorden. Maar dan? Wanneer en hoe ga je als leerkracht of leerkracht deze woorden aanbieden? Hoe zorg je ervoor dat leerlingen een goede kennisopbouw achter de woorden krijgen? En hoe krijg je het voor elkaar dat kinderen minimaal deze basiswoorden kennen voor ze naar groep 3 gaan? In de praktijk blijkt dit nogal eens lastig te zijn.

Logo 3000 is een hulpmiddel om deze praktische vertaalslag te maken. Alle BAK-woorden zijn didactisch uitgewerkt in kant en klaar uitgewerkte materialen zodat peuters en kleuters in een doorgaande lijn een goede basiswoordenschat opbouwen. De peuters leren 500 woorden, de kleuters van groep 1 leren 1000 woorden en de kleuters van groep 2 leren 1500 woorden. Omdat LOGO 3000 losbladig is, kunnen de woorden geïntegreerd aangeboden worden in elke groep en bij elk VVE-programma.

In Beter Begeleiden Magazine van oktober 2014 behandelde Dirkje van den Nulft in het artikel 'Doelgerichte woordenschatuitbreiding binnen de VVE' een aantal startpunten voor succesvol woordenschatonderwijs voor leerlingen met een woordenschatachterstand. Zo is het van belang dat leidsters en leerkrachten niet alleen meer woorden aanbieden (brede woordkennis) maar ook inzetten op de kennis achter de woorden en werken aan een gestructureerde netwerkopbouw (diepe woordkennis).

Naast korte intentionele woordenschatinstructies is het ook van belang om taalrijke situaties te creëren via interactieve activiteiten en voorlezen. Zo krijgen leerlingen de kans om incidenteel woorden te kunnen verwerven uit begrijpelijke contexten. In LOGO 3000 wordt van bovenstaande onderwijsleersituaties optimaal gebruikgemaakt.

In LOGO 3000 zijn de 3000 woorden van de BAK vertaald naar concreet materiaal: leerkrachtkaarten met woordwebben, praatplaten en kalenderwoorden. Voor het extra inoefenen van de woorden is er aanvullend materiaal ontwikkeld in de vorm van speel-werkbladen, liedjes en versjes en een digitale component met consolideerspelletjes. Deze materialen kunnen thuis en op school ingezet worden.

HET MATERIAAL EN DE DIDACTISCHE UITWERKING VAN LOGO 3000

LEERKRACHTKAARTEN

de kant
- de zijkant - de voorkant - de achterkant

uitbreiden

de voorkant   de achterkant
de zijkant

uitleggen

de kant = aanwijzen en zeggen: 'dit is een kant'
de zijkant = aanwijzen en zeggen: 'dit is de zijkant'
de voorkant = aanwijzen en zeggen: 'dit is de voorkant'
de achterkant = aanwijzen en zeggen: 'dit is de achterkant'

uitbeelden

Je zit, speelgoedauto's (of iets van Playmobil).

voorbewerken en semantiseren

LEERKRACHT
Draai eveneens voor de groep rond.
Kijk, je zit me aan deze kant en deze kant en deze kant (wijzen achter, voor en opzij). Dit is de voorkant (wijzen van gezicht tot voeten). Dit is de voorkant van de juf. Mijn voorkant. Dit is de achterkant (achterop, wijzen en draaien). Dit is de achterkant van de juf. Mijn achterkant. Dit is de zijkant (zij) gaan staan en wijzen. Zie je de zijkant van de juf? Dus, je hebt

kanten: de voorkant (wijzen), de achterkant (wijzen) en dit is de zijkant (wijzen).
Nu gaan we kijken bij de auto. Kijk, je ziet de auto aan deze kant, dat is de voorkant (aanwijzen). De voorkant van de auto is hier. Dan is dit de achterkant (wijzen). Dit is de achterkant, de achterkant is hier. En hier is de zijkant (wijzen). Dit is een zijkant... en dit is ook een zijkant.

interactieve verwerking

KINDEREN
Aanpakken

- Sachs, ga staan met je voorkant naar de kinderen. Laat je voorkant naar voren zien. En nu de achterkant (laten draaien) en nu de zijkant (ook eventueel bij de andere kinderen uit de groep). Kinderen mogen zeggen welke kant ze willen zien.
- Ga allemaal staan met je voorkant naar mij toe. Je ik zie jullie voorkant. En nu wil ik jullie achterkant zien.

Om te werken aan een robuuste woordenschatopbouw (brede én diepe woordkennis) zijn er leerkrachtenkaarten met daarbij behorende woordwebben ontwikkeld. Op deze leerkrachtkaarten is de viertakt (Verhallen en Verhallen, 1994) compleet uitgewerkt. Op elke leerkrachtkaart staat een volledig kant-en-klaar script uitgeschreven.

Aan de voorkant van de kaart is het voorbereiden en semantiseren tot op de letter uitgewerkt. Tijdens het voorbereiden wordt even de voorkennis van de kinderen geactiveerd en worden zij betrokken bij het onderwerp. Vervolgens is uitgeschreven hoe je de woorden kort en krachtig helder kunt uitleggen en uitbeelden met behulp van de '3 uitjes' (Van den Nulft, Verhallen, 2000) in een instructie van 2 tot 4 minuten.

Daarna staan er voldoende voorbeelden om de interactie op gang te krijgen waardoor leerlingen de kans krijgen de woorden en betekenissen beter te begrijpen en uit te breiden, te koppelen aan eigen ervaringen en eventueel toe te passen in andere situaties. Een begrijpelijke context is bij deze interactieve verwerking van belang. Hierdoor krijgen leerlingen de kans incidenteel extra woorden op te pikken.

Aan de achterkant wordt het consolideren en controleren volledig uitgewerkt. De nieuwe woorden worden ingeoeffend en krijgen zodoende een plek in het geheugen en het woordenschatnetwerk.

► En dan weer de voorkant etc.

- Bespreek in tweetallen: welke kant van de juf vinden jullie het mooist? En welke kant van auto vinden jullie het mooist?

Kennis en ervaring

- Gesprek over verschillende voorkanten: wat zie je aan de voorkant van een huis, van je voeten, van je jas, enz.?
- Waar kom je de school, je huis, een winkel binnen?

Concept uitbreiden

- Je hebt nog meer verschillende **kanten**. Een doos

heeft een **binnenkant** en een **buitenkant**. Wat heeft nog meer een binnenkant en een buitenkant?

- Een doos heeft ook een **bovenkant** en een **onderkant**. Als je de doos omdraait wat gebeurt er dan? Wat heeft nog meer een bovenkant/onderkant? Kun je die ook omdraaien?

- Je hebt zelf ook een **linkerkant** en een **rechterkant**. De auto heeft ook een linkerkant en een rechterkant. Laat de kinderen ervaren dat linkerkant en rechterkant wisselt, afhankelijk van waar je staat.

consolideren en controleren

- Meenemen in de klassenroutines: benoem steeds bij alle activiteiten de woorden. We gaan aan de achterkant van de school naar buiten. Heb je de bovenkant van de tafel schoongemaakt? Je mag straks de spulletjes pakken aan de linkerkant van het bord. Enz.

- Aanwijsspelletjes: samen zo snel mogelijk iets aanwijzen. Bijvoorbeeld de achterkant van je stoel, de voorkant van je schoen, de onderkant van de tafel, de binnenkant van je brodtrommeltje enz.

Bij elke leerkrachtkaart zijn er aantrekkelijke activiteiten beschreven om de woorden en betekenissen in te oefenen en om te controleren of de kinderen deze woorden ook daadwerkelijk een plek hebben gegeven in hun geheugen en netwerk. Daarnaast wordt er soms verwezen naar prentenboeken waar de doelwoorden in voorkomen. De leerkrachtkaarten zitten in een A4 map voor de leerkracht.

WOORDWEBBEN

De bijbehorende 'woordwebben' (Van den Nulft en Verhallen, 2000) zitten in een A3 map en worden goed zichtbaar opgehangen in de klas. Zo kunnen de leerlingen (en de leerkracht) 'afkijken' tijdens de consolideerfase.

PRAATPLATEN

Om snel de brede woordkennis van leerlingen te vergroten, heeft Logo 3000 praatplaten die thematisch geordend zijn. Op de praatplaten staan woorden waar kinderen al een concept bij hebben of waarbij het voorlopig voldoende is als ze weten hoe een voorwerp heet. Deze woorden worden door middel van labels onderwezen: een voorwerp aanwijzen of een beweging voordoen en het woord expliciet zeggen. Daarnaast bieden deze praatplaten, zoals het woord al zegt, ook de mogelijkheid om over de woorden te praten.

Bij een praatplaat zijn veel manieren te bedenken hoe je met kinderen kunt praten over de aangeboden woorden. Bij de afgebeelde praatplaat over eten en drinken kun je denken aan de volgende suggesties:

- Labelen: wijs de plaatjes aan en benoem ze: 'kijk dit is lekker eten... Dit is soep, mmm, soep. En naast de soep zie je hier de kip. De kip is ook eten. Dit is kip.'
- Vertel wat je zelf ook lekker vindt. Vraag de kinderen wat zij het liefst eten. En wat vinden de kinderen vies? Vertel wat je vanavond gaat eten.
- Kijk samen in de klas. Waar staat eten en drinken? Pak alles erbij en bespreek het allemaal.
- Dat is best veel drinken... Tel samen hoeveel drankjes er in de klas zijn.
- Laat de leerlingen raden wat het lievelingseten van het andere kind is.
- Maak er een wedstrijd van: kunnen we meer eten of drinken opnoemen. Pas op, het mag er niet op staan!
- Speel samen: 'ik ga eten en ik eet...' (variatie 'ik ga op reis en ik neem mee...')

Een voorbeeld van speel-leerbladen is het volgende blad: 'wat eten en drinken we?' Hierop staan spelletjes en opdrachten voor verdere consolidatie van de woorden.

Wat eten en drinken we?

Je ziet hier allemaal eten en drinken. Een pakje met een rietje, een ei, yoghurt, spaghetti, macaroni, cola, kip, vis en sinaas. Volg de lijnen en je weet het wat Tarik en Ana het lekkerst vinden. En voor wie is het bier en de koflie?

ik vind je lief

Als ik zeg, je hebt **gevoel**
Weet je dan wat ik bedoel?
Soms voel je je **bang**
Soms voel je je **blij**
Doe dan maar een dansje op een rij

Als ik zeg je hebt **gevoel**
Snap je nu wat ik bedoel?
Soms ben je **blij**
Soms ben je **bang**
Geef dan maar een kusje op een wang

KOFJIE RIETJAD

WOORDKALENDERS

De kalenderwoorden zijn de woorden die niet in beeld te vangen zijn of makkelijk zijn uit te leggen. Het zijn woorden die leerlingen binnen een context oppikken, zoals 'gezellig', 'zoals', 'ondanks' en 'bovendien'. Deze woorden staan op een kalender voor de leerkracht met, ter inspiratie, een aantal voorbeeldzinnen. Het doel is dat leerkrachten en leidsters deze woorden gedurende een hele week

expliciet meenemen in hun eigen taalgebruik en dat leerlingen deze woorden elke dag een aantal keren horen binnen een heldere context.

Woordkalenderwoorden

eigenlijk

- Eigenlijk is Fatih aan de beurt. Maar je mag het wel even zeggen.
- We moeten **eigenlijk** met een jas aan naar buiten.
- Eigenlijk moet het klaar zijn. Maar ik wacht nog wel even.
- Je kunt het **eigenlijk** al zelf, maar ik zal je helpen.
- Eigenlijk hoort het boek in de kast.

eindelijk

- Hi hi, **eindelijk** gaat de bel. Nu mogen we naar huis.
- Kunnen jullie nu **eindelijk** stil zijn?
- Jullie maken me nieuwsgierig, ik wil **eindelijk** wat eens weten wat er in het pakje zit.
- Wat duurt het lang hè voor het **eindelijk** vakantie is.
- Zo, heb je ook **eindelijk** je jas aan? Dan kunnen we naar buiten.

beginnen - stoppen - doorgaan

- We gaan nu **beginnen** met eten. Dus: **stoppen** met praten en **begin** maar te eten.
- Straks kun je weer **doorgaan** met spelen.
- We gaan een liedje zingen. Ik zal **beginnen**.
- Als ik het zeg **beginnen** we met lopen. En als ik roep 'stop!' staan we stil.
- Kan ik nu **doorgaan** met voorlezen?

boffen - bijzonder

- Wat blij ik met jullie. Jullie zijn **bijzondere** kinderen!
- Jullie **boffen** vandaag! Jullie krijgen limonade...
- Ik heb vandaag iets **bijzonders** meegemaakt. Toen ik naar school liep zag ik tien Zwarte Pieten.
- Wat een **bijzondere** tekening. Die is mooi.
- 5 december is een **bijzondere** dag. Sinterklaas is dan jarig.

EXTRA ONDERSTEUNEND MATERIAAL VOOR SCHOOL EN THUIS

Ouders spelen een belangrijke rol in het vergroten van de woordenschat van hun kinderen. Daarom is er, naast de interactieve verwerking en de

consolideeractiviteiten op school, extra materiaal ontwikkeld dat niet alleen op school maar ook thuis ingezet kan worden. Zo is er de mogelijkheid om ouderparticipatie daadwerkelijk, met behulp van concreet materiaal, vorm te geven. Hiernaast staat een voorbeeld van de speel-leerboekjes. Om ouders bewust te maken van het belang van woordenschat en hen te leren hoe ze thuis kunnen omgaan met het materiaal zijn er vier ouderavonden toegevoegd

aan LOGO 3000. Deze ouderavonden sluiten aan bij elk seizoen en geven de ouders handvatten om de woorden op een goede manier aan hun kinderen aan te bieden. De vier ouderavonden zijn uitgewerkt in PowerPoint voor de leerkracht. Elke ouderbijeenkomst is opgesplitst in twee delen.

- In het eerste algemene deel wordt informatie gegeven over het belang van woordenschatuitbreiding en de rol die ouders daarbij spelen (communicatie, sociaal-emotionele ontwikkeling, cognitieve ontwikkeling en de resultaten van woordenschatonderwijs).
- In het tweede deel komen de woorden en de speel-werkbladen van het komende tijdvak (herfst- winter- lente- zomer) aan de orde.

Het extra consolideermateriaal bestaat uit:

1. Liedjes en versjes

Om nieuwe woorden incidenteel op te kunnen pikken, is het nodig het merendeel van de woorden in een tekst te kennen. Als je ruim voldoende woorden kent, kun je de betekenis van de onbekende woorden herleiden uit de context en zodoende nieuwe woorden leren. Naast het advies om veel voor te lezen en te spreken met leerlingen, zijn er bij Logo 3000 teksten in de vorm van liedjes en versjes uitgewerkt waarbij aangeleerde woorden in terugkomen (consolideren). Zo kunnen kinderen de context begrijpen en een enkel woordje incidenteel oppikken.

2. Speel- werkbladen

Met de speel-werkbladen hebben de ouders concrete materialen in handen om op een speelse manier de woorden, die ze in de klas geleerd hebben te herhalen.

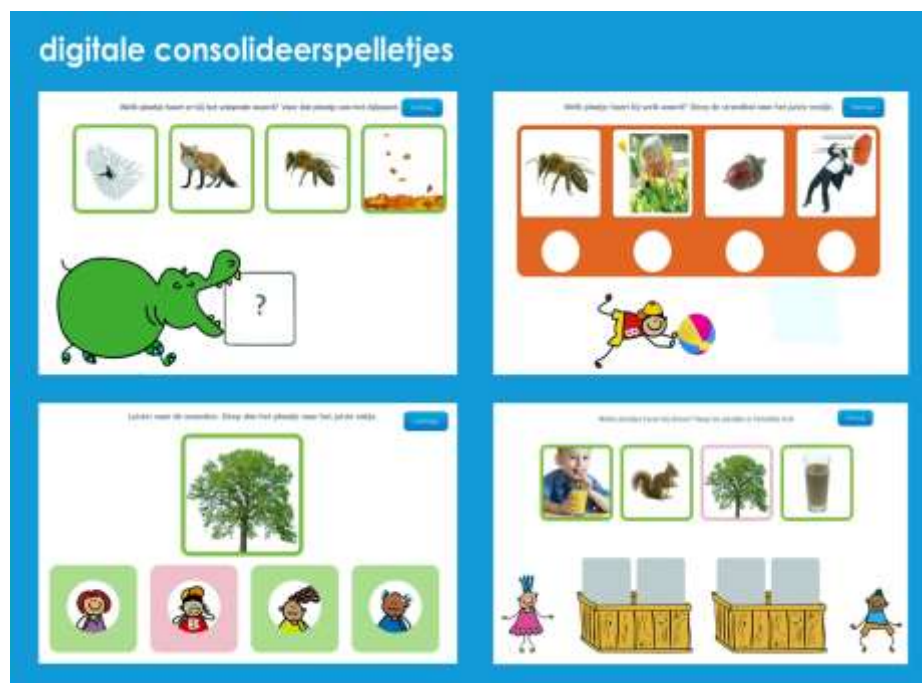
3. digitale consolideerspelletjes

LOGO 3000 digitaal is een online platform met daarop consolideerspelletjes voor ieder cluster en iedere praatplaat uit LOGO 3000. Leerkrachten kunnen in de digitale omgeving de woordclusters selecteren, die in de groep aan bod zijn gekomen.

De leerkrachten kunnen de woordclusters op het digitale schoolbord tonen en behandelen, maar ook individueel kunnen de leerlingen de consolideerspelletjes spelen. Deze vinden ze binnen hun eigen leeromgeving. Met behulp van deze spelletjes worden de woorden die zijn behandeld in de klas herhaald totdat deze geleerd zijn. Dit kan zowel op school als thuis.

Registratie van de resultaten

Binnen LOGO digitaal worden de resultaten van de leerlingen bewaard. In een oogopslag is in het registratiesysteem te zien welke woorden herhaald zijn en worden begrepen. Het overzicht is per leerling en per klas en op woord en clusterniveau. Ook is in de weergave meteen duidelijk of een kindje thuis geoefend heeft of alleen op school, zoals Casper in onderstaand overzicht.

Cluster	Groep	Thema	Goed	Laatst geoefend	Laatst geoefend (thuis)	Herhalingen
14	Groep 2	Zomer	100%	1 week, 3 dagen geleden		4
37	Groep 1	Zomer	100%	1 week, 3 dagen geleden		4
Herfst in het bos2	Groep 1	Herfst	50%	1 week, 3 dagen geleden		3
Kleine dieren	Groep 2	Herfst		1 maand geleden		1
3	Peuters	Zomer		1 maand, 1 week geleden		4
8	Groep 2	Zomer		1 maand, 1 week geleden		9
18	Groep 2	Herfst	100%	1 maand, 1 week geleden		8

LOGO 3000 IS EEN VOORRAADKAMER

LOGO 3000 is een zeer uitgebreide voorraadkamer waar je uit kunt putten. Door alle materialen en hulpmiddelen heb je weinig voorbereidingstijd nodig en kan je toch alle 3000 woorden van de BAK aanbieden. Zo kun je je aandacht richten op een goed functioneel taalaanbod en zorgen dat alle woorden glashelder en spelenderwijs aan de orde komen binnen alle onderwijsleersituaties. Logo 3000 is zo ontwikkeld dat je het aanbod van woorden kan verweven binnen de eigen vve-methode of binnen de thema's.

EN NU VERDER...

We weten dat een uitgebreide woordenschat essentieel is voor een kind om een goede start te maken en dat het van het allergrootste belang is voor de verdere schoolcarrière. Met LOGO 3000 krijg je kant-en-klaar materiaal in handen om alle kinderen een goede woordenschat mee te geven en hen de beste start te geven.

Uit het gebruikersonderzoek naar het werken met LOGO 3000 geeft 88% van de leerkrachten aan dat kinderen de aangeboden woorden onthouden (*brede woordkennis*) en 91% zegt dat ze er veel van merken dat kinderen de woordbetekenissen beter begrijpen (*diepe woordkennis*) dan voorheen.

Meer informatie: www.logo3000.nl